

14.10.2022

Група № 15

Урок № 15

Тема уроку: «Дворянство як міф про краще життя. Підміна особистісних етичних цінностей (чесності, порядності, працелюбства) становою приналежністю. Психологічна переконливість розкриття образу Мартина Борулі»

Мета уроку: *навчальна* – допомогти учням усвідомити зміст, ідейно-художні особливості твору, його естетичну привабливість; вчити знаходити аналогії з творами інших авторів; знаходити в житті головні цінності і визначати, в чому вони полягають; *розвивальна* – розвивати вміння аналізувати драматичний твір, характеризувати його герой; *виховна* – виховувати повагу до театрального мистецтва, прагнення дотримуватися пріоритету загальнолюдських цінностей, почуття гумору, гідності, щедрість у взаєминах із людьми.

Матеріали до уроку:

1. Опрацюйте ст. 72-74 у базовому підручнику: *Українська література (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2019. – 256 с.*

2. **Дайте відповідь «так» або «ні», вказуючи правильний варіант.**

- У Мартина Борулі було троє дітей.
- Марися була закохана в Миколу.
- Найбільшим своїм ворогом Мартин вважає Красовського.
- У місті в Омелька вкрали чоботи.
- Націєвський не прийняв пропозиції Мартина приїхати до них у гості.
- Батько змушує Марисю вчитися грати на фортепіано.
- Незмінним атрибутом Націєвського була гітара.
- Мартин і Палажка сваряться, бо не можуть дійти згоди, хто буде хрещеними батьками внуків.
- Степан на службі зробив собі непогану кар'єру.

- Мартин Боруля захворів, бо застудився, доглядаючи господарство.
- Мартин Боруля погоджується на шлюб Миколи та Марисі і благословляє їх.
- Головний герой так і не усвідомив, що дворянство - не головне у житті.

3. Законспектуйте матеріал до уроку в робочому зошиті (ОСНОВНЕ):

У п'єсі відображені зміни, які відбулися в українському селі після реформи 1861 року. Мартин Боруля чиновник, тобто вільна людина, яка сплачує грошовий податок. Як бачимо, чиновники – досить заможні люди, у них велике господарство, на якому працюють також і наймані робітники – збіднілі селяни. Мартин платить робітникам «на своїх харках тридцять рублів», крім того, утримує сина-чиновника. Відповідно до указу, чиновники були зобов'язані подати документи, які підтверджували б їхнє дворянське походження. Якщо ж таких документів не буде, то їх прирівнюють у правах до селян. Тому Красовський демонструє зверхність над Борулею.

Дворяни, як видно з твору, у суспільстві залишаються привілейованим класом, хоча селяни типу Борулі не поступаються їм у статках. Отож, із п'єси перед нами постала Україна середини 80-х років XIX століття. Зважаючи на те, що це був один із перших творів письменника на сучасному матеріалі, то, безперечно, «Мартина Борулю» з інтересом сприйняли перші його глядачі (прем'єра відбулася того ж 1886 року).

Навряд чи настільки цікавим є зображене у творі соціальне тло для людей XX і ХХІ століття. Чому ж п'єса користувалася величезним успіхом і пізніше?

Зрозуміло, що секрет твору в наповненні загальнолюдськими, так званими вічними проблемами.

Проблеми, які порушує автор.

- ✓ проблема людської гідності, усвідомлення того, що щастя не в чині або посаді;
- ✓ проблема праці як духовної потреби і джерела матеріального статку;

- ✓ проблема батьків та дітей;
- ✓ проблема кохання і сімейного щастя.

Історія з дворянством мала місце і в родині Тобілевичів. Дружина І. Карпенка-Карого Софія Віталіївна згадувала про те, як батько драматурга затіяв судову справу про визнання роду Тобілевичів дворянським: «І все, здається, було вже зовсім готове, коли раптом хтось із писарів довідався, що в давніх паперах Тобілевич, а в нових Тобелевич, – і в дворянстві відмовили. Батько мато не заслаб з горя. Зібрав докупи всі права, герб, грамоту, зв'язав наглухо мотузкою і заховав на самий спід скрині...» Цікавою була реакція старшого Тобілевича на п'есу «Мартин Боруля»: «Через багато літ, коли давня залежність і біdnість згадувались як тяжкий сон, прочитав Іван батькові свою комедію «Мартин Боруля», старий слухав, а врешті з німим докором погрозив синові пальцем, а в очах було повно сліз. У цій комедії він пізнав себе, своє колишнє горе».

Отож для Карпа Тобілевича, як і Мартина Борулі, відмова у дворянстві була горем, трагедією всього життя.

Драматург психологічно вмотивовано підготував розв'язку твору, переконавши читачів, що спроби Мартина підмінити особистісні етичні цінності становою належністю – велика помилка.

У фіналі бачимо, що Мартин зазнає невдачі в усьому: сусід-поміщик виграє позов у суді, Степан втрачає роботу, Націєвський тікає від Марисі. Отже, всього цього могло не бути, якби Боруля залишився собою.

Тому ми говоримо словами Григорія Сковороди: *«Не дивись, хто вище і хто нижче, хто видніше і знатніше, багатше і убогіше, але дивись на те, що з тобою споріднене...»*

У світовій літературі є схожий твір на «Мартина Борулю» – це комедію Мольєра «Міщанин-шляхтич».

Жан-Батист Мольєр «Міщанин - шляхтич»

1. Яке завдання ставив Мольєр, створюючи свою п'есу? (*Мольєр виступає як проти станової нерівності, так і проти впертого намагання деяких буржуза перейти у вищий клас*)

2. Назвіть тему та ідею твору. (*Схибленість пана Журдена на шляхетності; критика аристократії і викриття плавування буржуазії перед панівним класом*)

3. Що покладено в основу конфлікту п'єси «Міщанин-шляхтич»? (*Невідповідність між дійсністю та її сприйняттям головним героям, який дивиться на реальність із позиції власного «високого» прагнення порівнятися і порівнатися з аристократами, але позбавленого здорового глузду. Манія «вищості» оволодіває Журденом цілком і робить його смішним і наївним. Вона призводить до комічних дій, ситуацій, у яких потрапляє герой*)

4. Схарактеризуйте сюжетну лінію п'єси «Мішанин-шляхтич».

(*Сюжетна лінія розгортається залежно від дій і вчинків головних героїв. Журден охоплений манією дворянства, він розпоряджається долею доньки Люсіль. Дружина Журдена (пані Журден) і Люсіль противляються чоловікові і батькові. Особливу роль відіграє слуга Ков'ель, який допомагає молодим героям в їхній боротьбі за особисте щастя. Головний герой зазнає поразки – через інтриги*)

Іван Карпенко-Карий «Мартин Боруля»

1. Яке завдання ставив І. Карпенко-Карий, створюючи п'єсу «Мартин Боруля»? (*Карпенко-Карий висміює недолуге бажання буржуазії одержати дворянський титул*)

2. Схарактеризуйте сюжетну лінію «Мартина Борулі». (*Боруля робить все для того, щоб вийти на «дворянську лінію», віддає свою доньку Марисю за нібито шляхтича Націєвського і відсилає свого сина Степана на службу в земський суд. Дружина (Палахска) і донька чинять опір своєму чоловікові і батьку. Неабияку роль відіграє слуга Омелько, який допомагає молодим героям в їхній боротьбі за особисте щастя. Мартин Боруля зазнає поразки завдяки щасливому збігу обставин*)

3. У чому полягає, на думку Борулі, перевага аристократів? (*Задумавши стати дворянином, Мартин мріє більше не бути схожим на «мужиків». Він всю свою сім'ю привчає до «дворянської лінії». Дітям своїм Мартин заборонив називати батьків «по-мужичі»: «мама», «тато», а неодмінно так, як це в*)

панів кажуть: «папінька», «мамонька», наймитам же звелів величати себе «паном»)

Зазначимо відразу, що обидва драматурги орієнтувалися на конкретні історичні реалії. За часів Мольєра панівним класом було дворянство.Хоча буржуазія набирала силу, все ж вона була ще слабкішою в порівнянні з дворянством, коли мова йшла про загальний культурний розвиток, хороши манери, галантність. Крім того, їй були властиві чванство, скнарість, егоїзм, заздрість. Усі ці негативні риси давали благодатний матеріал для критики і висміювання буржуазії в сатиричній комедії.

Мольєр виступає як проти станової нерівності, так і проти впертого намагання деяких буржуа перейти увищий клас, що супроводжувалося недолугими хитрощами.

Епоха, в якій жив і творив Карпенко-Карий, характеризувалася значним розвитком капіталізму і феєричним збагаченням буржуазії, частина якої почала пнутися у дворянство. Особливо виразно проявилася подібна тенденція серед тих соціальних груп селянства, які намагалися за будь-яку ціну знаходитись на поверхні суспільно-економічних відносин. Карпенко-Карий сміється над недолугими бажаннями буржуазії одержати дворянський титул.

Головна думка обох п'ес полягала в запереченні авторами зусиль міської (у Мольєра) і сільської (у Карпенка-Карого) буржуазії порівнитися за будь-яку ціну з дворянством. Однаке в українській п'єсі значення людини і її гідність показана не в приналежності до вищого привілейованого стану, а в трудовій діяльності.

Сюжетні лінії комедій схожі. Вони розгортаються в залежності від дій і вчинків головних героїв. Подібно до того, як Журден Мольєра, охоплений манією дворянства, розпоряджається долею своєї дочки Люсіль, Боруля, персонаж п'єси Карпенка-Карого, робить усе для того, щоб вийти на «дворянську лінію», віддає свою дочку Марисю за мнимого шляхтича Націєвського і відсилає свого сина Степана на службу в земський суд. Дружини центральних персонажів (пані Журден і Палажка) і діти (Люсіль. Марися) противляються своїм чоловікам і батькам. Значну роль в обох п'єсах відіграють образи слуг Ков'ель і Омелько, які допомагають молодим героям в їхній боротьбі за особисте щастя. Нарешті в комедіях головні герої терплять

поразку, причому у Мольєра цей крах настав унаслідок інтриг, які у Карпенка-Карого зведені до мінімуму, уступаючи місце щасливому збігу обставин.

Разом із тим розв'язка комедії «Мартин Боруля» більш драматична, психологічно вмотивованіша.

Аналізуючи характери дійових осіб, скажемо, що деякі з них можна поєднати в пари: пані Журден – Палажка, Ков'ель – Омелько.

Але найбільше схожі центральні персонажі – Журден і Боруля. Манія, яка оволоділа ними, робить їх наївними, внаслідок чого вони здійснюють комічні, безглузді вчинки. Обидва відмовляються від традиційного способу життя і вводять у своїх будинках дивні порядки. Як Журден, так і Боруля перетворюються на предмет глузування з боку оточуючих. Журден втілює свої плани з великим розмахом. Для свого перевиховання він наймає вчителів музики, танців, філософії; замовляє новий дорогий костюм, який йому, до речі, не личить; заводить собі коханку Дорімену (яка, насправді, глузує з нього), щоб і в цьому повністю порівнятися з аристократами. Осміювання Журдена дворянством призводить його до цілковитої ізоляції і самотності.

В образі Журдена Мольєр досяг великої майстерності, яка виявилася перш за все в правдивому зображенні і результатах манії буржуа-вискочки, його пагубного впливу на оточуючих. Однак французький драматург відтворив ситуації переважно умовні, за заздалегідь визначеною схемою, тобто в дусі класицизму.

У Карпенка-Карого, манера письма якого тяжіє до реалізму, середовище більш реальне, персонажі показані в більш багатогранних стосунках, ніж у Мольєра. Мартин Боруля – живий, реальний тип з низкою позитивних рис, яких немає у Журдена. Але це покалічена людина, одержима бажанням поріднитися з дворянством. Задумавши стати дворянином, він не хоче бути схожим на «мужиків». Мартин мріє розвести собак, їздити на полювання, грati в карта - робити все, як роблять дворяни. Найвиразніше відхид Борулі від трудового життя засуджує вічний трудівник – наймит Омелько: «Поки був чоловіком, і не вередував, а паном зробили, – тепер чорт на нього й потрапе».

Боротьбу Борулі за дворянське звання драматург висміює як марну трату грошей. «Ти осліп од дворянства! – каже його сусід Гервасій

Гуляницький. – І поки ту правду знайдеш, то все хазяйство профиськаєш і таки нічого не доб'єшся».

Манія дворянства шкодить не тільки Журдену і Борулі, а і їхнім сім'ям. Журден – простий та прямодушний, дозволяє аристократам витягувати з нього гроші, влаштовує для них багаті свята з подарунками, цим самим розорюючи сім'ю, хоча у грошових справах він точний, скрупульозний, позичаючи гроші, пам'ятає суму боргу.

Навіть дійшовши до грані розорення, примарна мета ввійти до аристократичних кіл продовжує переслідувати його.

Образ Мартина Борулі полонить своєю наїvnістю і ширістю вчинків.

Дворянство не в'яжеться з побутовими порядками в сім'ї Мартина, але він уявляє себе дворянином і всю сім'ю привчає до «дворянської лінії». Дітям своїм Мартин заборонив називати батьків «по-мужичі»: «мама», «тато», а неодмінно так, як це в панів кажуть: «папінька», «мамінька», наймитам же звелів величати себе «паном». Гервасій Гуляницький благає Борулю відмовитися від претензій на дворянство і повернутися до «прадідівського ремесла», до праці біля землі, але він бере приклад із дворян і відмовляється від праці, вранці довго нудиться в ліжку, хоч і боки болять з «непривички», дочку Марисю примушує сидіти за п'яльцями, бо то, мовляв, панське діло, сина Степана «опреділив у земський суд», бо, мовляв, така служба підходить для дворяніна.

Пан Журден і Мартин Боруля хочуть бачити своїх дітей в аристократичному світі, і обоє деспотично забороняють дочкам шлюби з їх коханими. Так, пан Журден хоче зруйнувати щастя своєї дочки, не дозволяючи Люсіль вийти заміж за Клеонта. Він хоче, щоб його зять був знатного роду. Клеонт удається до обману, видаючи себе за сина турецького султана, і пан Журден погоджується видати дочку навіть за турка, аби той був дворянином. Таким чином, хоча пан Журден і знаходиться в центрі всіх подій, він зображеній як іграшка в руках хитріших, винахідливіших людей. В образі Журдена парадоксально поєднуються здоровий глузд і практицизм з легковажністю і дурістю. Здоровий глузд пана Журдена перемагає, і він виліковується від своєї манії.

Мартин Боруля теж не дозволяє зустрічатися дочці Марисі з Миколою, бо хоче дочку «пристроїть за благородного чоловіка». Та її «благородний» жених виявився шарлатаном. Невдачі чатують Мартина Борулю, здавалося б, скрізь: сусід-поміщик виграв позов у суді; Степана прогнали з канцелярії: наречений Марисі виявився шарлатаном і втік, чому Марися безмірно рада; нарешті, через оту одну літеру в прізвищі (Боруля - Беруля) не затвердили Мартина в дворянстві, і довелося спалити всі папери і герб «тишвард», а разом з ними й надії вийти колись на «дворянську лінію».

Постать Борулі змальована в добродушно-іронічному тоні, з вірою в те, що він не пропаща душа і лише тимчасово захворів на «дворянську» хворобу. Основна ідея комедії «Мартин Боруля» полягає в тому, що не аристократичне походження, а особисті якості людини визначають її роль і місце в суспільстві.

Незважаючи на спільне прагнення «вийти в люди», кожен із типів залишається представником свого часу й національності. У Мартинові Борулі вияскравлено риси української ментальності в її позитивних і негативних виявах.

4. Дайте відповіді на запитання за змістом комедії І. Карпенка – Карого «Мартин Боруля»

1. Справжнє ім.'я драматурга Івана Карпенка – Карого...
2. Назвати представників родини І. Карпенка – Карого, які належали до театру корифеїв.
3. Новий український театр започатковано виставою...
4. Жодного разу не з'являється на сцені дійова особа твору «Мартин Боруля»...
5. Репліка « Виграв чи програв, а грошики дай! Живи – не тужи! Все одно що лікар: чи вилічив, чи залічив – плати!» належить...
6. Репліка Мартина Борулі « Дорогою не балакай до мене, бо я тебе, капловуха собако, чисто всього обпатраю!» адресована...
7. Найбільшим комізмом сповнені діалоги між Мартином і...
8. Розташувати події у правильній послідовності: згода Борулі на шлюб Марисі з Миколою – викрадення коней в Омелька – приїзд на заручини Націєвського – звільнення Степана з роботи
9. Події у творі «Мартин Боруля» відбуваються протягом...

10. Кому належить репліка « Поросят тільки у ночвах патрають, а ти хочеш благородного чоловіка...»
11. Хто сказав: « Краще жити на світі щасливим мужиком, ніж нещасним паном – це всяке знає!»
12. « Їздю на своїх конях по просителях: і коней годують, і мене годують, і фурмана годують, і платять!...» - казав...
13. Кому належить репліка « Та я ж письмоводителеві над ночвами ціле відро води на голову вилив...»
14. « Красовський державець... - вір мені, що як будеш отак роздувати свій гонор, то Красовський з'єсть тебе!» - говорив...
15. Хто з героїв біжить до шпиля виглядати гостя?
16. Хто тікає із власних заручин?
17. Хто просить благословити дітей до шлюбу?
18. Спалює папери про дворянство...
19. Працює повіреним в обох ворогуючих сторін...
20. Продовжити репліку Марисі «...тільки той має право їсти, хто...»
21. Який справжній факт з життя родини автора ліг в основу сюжету?
22. Жанр твору « Мартин Боруля» -....
23. Хто з героїв назвав Мартина «бидлом» ?
24. За кого мріє Мартин видати заміж свою доньку?
- 5. Підібрати цитати до характеристики образу Мартина Борулі.**

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

ledishade@ukr.net .

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.

14.10.2022

Група № 15

Урок № 16

Тема уроку: «Хазяїн» І. Карпенка-Карого (позакласне читання).

Мета уроку: продовжити знайомство з творчістю письменника, драматурга, з персонажами його творів, ознайомити учнів із поняттям «соціально – сатирична комедія», розкрити тему та ідею твору, охарактеризувати образ Пузиря; удосконалювати навики характеристики літературного героя, вміння аргументовано відстоювати власну позицію; виховувати повагу до людей, вміння здійснювати життєвий вибір.

Матеріали до уроку:

1. Опрацюйте ст. 68 у базовому підручнику: *Українська література (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2019. – 256 с.*

2. **Перегляньте відео до уроку на YouTube:**

https://www.youtube.com/watch?v=j5WVgshtGm0&ab_channel – екранізація комедії «Хазяїн».

3. **Законспектуйте матеріал до уроку в робочому зошиті (ОСНОВНЕ):**

Історія створення комедії

«Хазяїн» — соціальна комедія Івана Карпенка-Карого, написана в 1900 році. У ній драматург висвітлює явище становлення нової селянської української буржуазії в кінці 19 ст. Автор характеризував п'есу, як злу сатиру на людську любов до стяжання без жодної іншої мети.

Іван Карпенко-Карий виношував образи сільського мільйонера Терентія Пузиря та його оточення понад 10 років, з часу написання п'еси «Сто тисяч». Роботу над твором він завершив весною 1900 на хуторі Надія, названому так на честь першої дружини, Надії Тарковської.

Прообразами головного героя п'еси, Терентія Пузиря, були українські підприємці на зразок Терещенків та Харитоненків, становлення яких відбувалося в умовах розвитку капіталізму в тодішній Російській імперії і на території України, зокрема.

Через образ Терентія Пузиря, вихідця з селян, який швидко розбагатів, скуповуючи землі, Карпенко-Карий проводить основну ідею твору.

У листі до сина Назара від 26 березня 1900 року драматург повідомляв: «Я пишу нову комедію «Хазяїн», але діло того йде, часто голова болить. Однаке перший акт готовий, і я ним наче задовольняюсь. Хоч то раз у раз так зі мною буває: поки пишу, задовольняюсь, а напишу — недоволен». Через три тижні робота над комедією була завершена. «Уже кінчаю нову комедію «Хазяїн», — писав автор тому ж адресатові в листі від 14 квітня 1900 року. Ключ до розуміння цього твору нам дав сам автор: «Хазяїн» — ...зла сатира на чоловічу любов до стяжання без жодної іншої мети. Стяжання для стяжання!»

Робота над текстом твору

«Хазяїн» - художнє продовження «Ста тисяч», комедії, створеної 1889 року. Звідти бере початок образ Пузиря, який близький по духу головному герою п'єси «Сто тисяч».

В ньому така сама жадоба ненаситна до збагачення, дикість натури користолюбця та аморальність, як і в Пузиря з твору «Хазяїн». Автор писав 1900 року своєму братові Панасові Саксаганському: *«Комедія ця дуже серйозна, і я боюся, що буде дуже скучна для публіки, котра від комедії жде тільки сміху, (Хазяїн) же - зла сатира на чоловічу любов до стяжання без жодної іншої мети. Стяжання для стяжання! Побачимо, як-то вона піде!»*

Тема твору – це показ людської любові, пристрасті до збагачення, «без жодної іншої мети. Стяжання для стяжання!»(автор визначив тему сам)

Сюжет твору

Сюжет побудований на основі життєвих конфліктів, породжених законами життя. Багатий землевласник прагне досягти максимальних прибутків шляхом експлуатації робітників, розорення бідняцьких господарств. Заради наживи він іде навіть на шахрайство. Мільйонер Пузир домовляється з Маюфесом про участь у шахрайстві і дає вказівки своїм управителям посилити експлуатацію строкових робітників, позбавити їх землі. Ці плани Пузиря становлять **зав'язку комедії**. Під час здійснення хижацьких планів виникають різні ускладнення, конфлікти. Стався бунт робітників і селян, розкрито шахрайство, Пузир тяжко захворів. Загострення цих конфліктів

становить **кульмінацію комедії**. Фінал п'єси водночас гротескний і трагічний — «пузир» лопнув — Терентій Пузир помирає від розриву нирки (**це розв'язка**).

Основна ідея твору — моральне звиродніння стяжателя, для якого зиск понад все, і який не зупиняється перед жодними аферами, лише б помножити свої статки.

Жанр твору

Це комедія соціально-сатирична, бо викриває і висміює явища, породжені капіталістичним ладом, аморальність вчинків і капіталістів-землевласників. Дію п'єси рухають самі її основні конфлікти.

Драматичний конфлікт

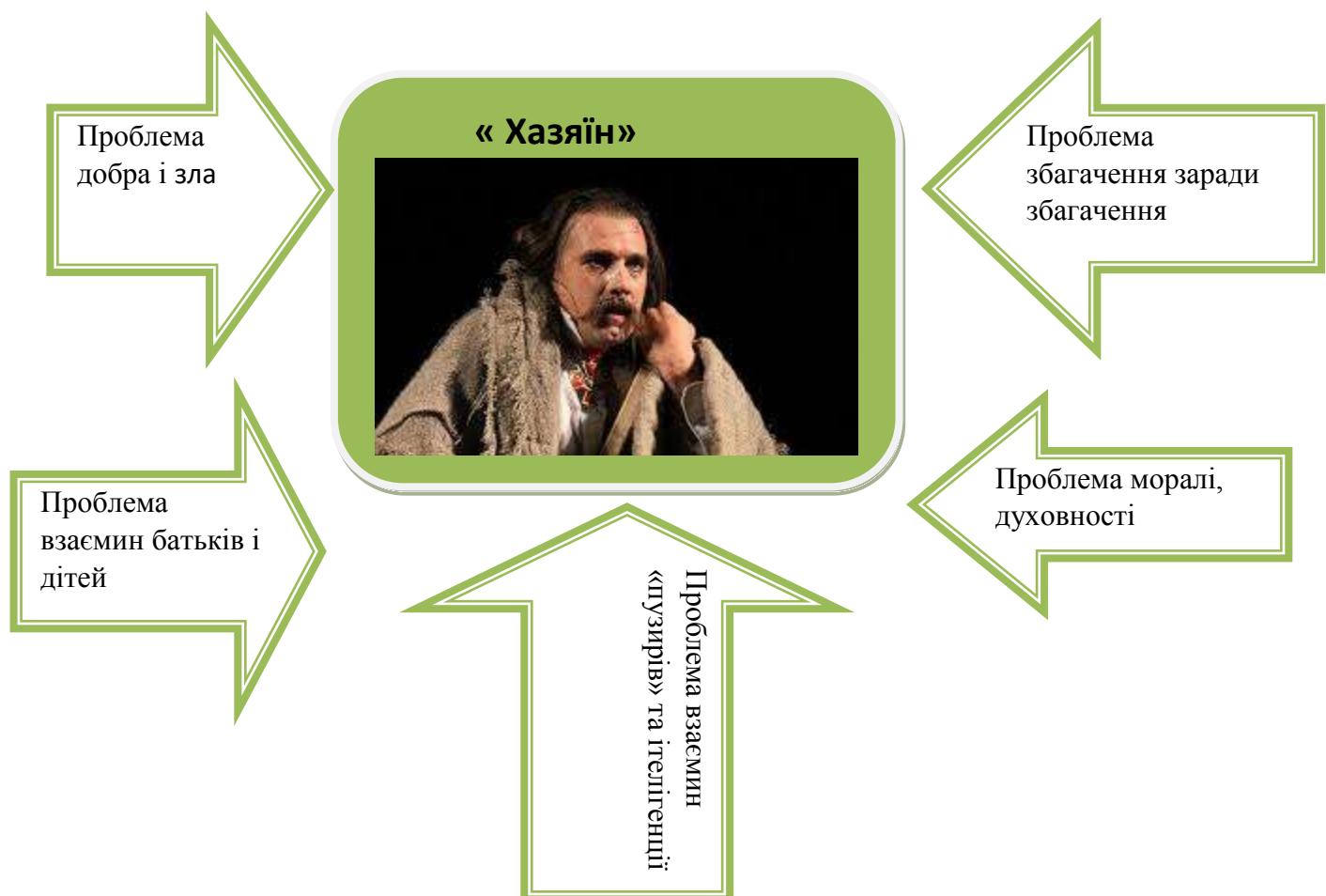
Усі сюжетні лінії і колізії тісно переплітаються і становлять основу драматичного конфлікту, в основу якого лежить суперечність між безмежною жадобою наживи мільйонера-землевласника і тим, що, за влучним висловом одного з персонажів, «не може разом все ковтнути».

Конфлікти: Пузир і закон;

Пузир і робітники;

сімейний конфлікт.

Проблематика твору.

- **Проблема добра і зла** (Пузир, Феноген, Ліхтаренко; загибель Зозулі).
- **Проблема збагачення заради збагачення** (Пузир — історії з халатом та кожухом, авантюра з переховуванням статків банкрута Петра Михайлова, епізод з гусьми — «грабіжниками» Пузиревого добра).
- **Проблема взаємин батьків і дітей** (Пузир — Соня).
- **Проблема взаємин «пузирів» та ітелігенції** (Пузир — Золотницький, Пузир — Калинович, Пузир — Соня).
- **Проблема моралі, духовності** (Пузир: пам'ятник Котляревському і орден Станіслава — що вагоміше і що вигідніше? Зневага до бідного інтелігента Калиновича — і дозвіл на одруження Калиновича з Сонею (виявляється, що брат Калиновича — прокурор і може врятувати Пузиря від тюрми і ганьби!)

Екранізація твору

Хазяїн — фільм режисера Юрія Некрасова, знятий на студії «Укртелефільм» у 1979 році..

4. Зробити характеристику головного героя за опорним планом.

- 1) Соціальне й економічне становище Терентія Пузиря.
- 2) Особливості образу Пузиря:
 - ненаситна жадоба збагачення як основна і визначальна риса характеру;
 - інші риси характеру Пузиря - безчесність, несправедливість, жорстокість, бездушність, деспотичність, некультурність, честолюбність, скупість, жадібність.
- 3) Типовість образу Пузиря.

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

ledishade@ukr.net .

У темі листа вкажіть ваше прізвище, предмет, номер групи та № уроку.